”Hemmavarande barn”

Av assessorn Stig Hellsten

RR meddelade den 3 mars samt den 13 mars 1970 utslag i några mål angående tolkningen av begreppet hemmavarande barn. Många skatterättsliga verkningar är knutna till detta begrepp (jfr 46 § 2 mom första stycket vid 3/ sjukförsäkringsavdraget och 4/ det s k tusenkronorsavdraget, 46 § 3 mom, förvärvsavdraget, 48 §, ortsavdraget och 65 § KL). I artiklar i tidskriften 1969 har jag sid 158 och Gunnar Björne sid 201 angivit vissa problemställningar beträffande det skatterättsliga begreppet hemmavarande barn. Här skall jag först ta upp begreppet *hemmavarande i den meningen att barnet står under föräldrars eller utomståendes vårdnad.* Sambeskattningsrevisionen (SOU 1959: 13) uttalade på sid 178 bl. a.

Enligt de nuvarande bestämmelserna är vidare rätten till förhöjt ortsavdrag beroende av att den skattskyldige haft hemmavarande eller av den skattskyldige helt eller delvis underhållet barn, som stått under hans vårdnad. Om nu en uppflyttning sker av de ofullständiga familjerna till samma ortsavdrag som gift, kan övervägas om kategorien alltjämt skall omfatta inte endast skattskyldig med hemmavarande barn utan även skattskyldig, som haft barn vilket, utan att vara hemmavarande, stått under hans vårdnad och helt eller delvis underhållits av honom. Med hänsyn till den väsentliga förmån, som tillerkännes en skattskyldig genom ortsavdragsuppflyttningen, och till det förhållandet, att förmånen är avsedd för familjer — låt vara ofullständiga sådana — finner vi det mest rimligt att det högre ortsavdraget endast ifrågakommer för en skattskyldig, som har hemmavarande barn. Att här inbegripa även fall då barn, ehuru alltjämt formellt stående under den skattskyldiges vårdnad, varaktigt omhändertagits av annan synes föra för långt. Dessa fall är ofta jämförbara med fall, där den ena av föräldrarna endast bidrager till barnets underhåll, och bör lämpligen hänföras till denna senare grupp. För det högre ortsavdraget bör sålunda alltid krävas att barnet är hemmavarande, på samma sätt som detta hittills varit ett villkor för erhållande av husföreståndarinneavdrag. Begreppet hemmavarande torde dock få fattas i en relativt vid betydelse. En vistelse av icke varaktig natur på annan ort bör sålunda icke hindra att barnet anses som hemmavarande, liksom ej heller inackordering i skolhushåll eller i internatskola.

Departementschefen anslöt sig till revisionens yttrande i prop. nr 76 1960 sid 102. Dåvarande byråchefen Erik Reuterswärd har i SN 1961 å sid 18 ang. begreppet hemmavarande uttalat.

Den exakta betydelsen av ordet är väl inte alldeles klar. Det torde dock vara uppenbart att såsom hemmavarande i vissa fall måste räknas även barn som åtminstone stora delar av beskattningsåret faktiskt vistas annorstädes än i den skattskyldiges hem. En vistelse av icke varaktig natur på annan ort bör uppenbarligen inte hindra att barnet betraktas som hemmavarande. Sambeskattningsrevisionen gav som exempel på sådan vistelse utom hemmet, som inte bör hindra att barnet är att anse som hemmavarande, inackordering i skolhushåll eller i internatskola. Såsom skolhushåll får man väl jämställa det fallet att barnet vistas exempelvis hos sina morföräldrar under terminerna men i övrigt omhänderhas av modern.

RN har i anvisning 1963 4: 2 uttalat sig om begreppet hemmavarande, där det bl a sägs att de faktiska vårdnadsförhållandena är avgörande och inte de rättsliga. Det heter:

Open access från www.skattenytt.se, 2025-11-01 16:44:21

Av praktiska skäl måste bedömningen av frågan, om ett barn skall anses såsom hemmavarande eller icke, i första hand anknyta till något lätt konstaterbart faktum. Härvid bör såsom presumtion gälla, att barnet är hemmavarande hos dem (den), hos vilket barnet mantalsskrivits enligt mantalslängden för taxeringsåret; dock att denna presumtionsregel icke bör tillämpas, därest barnet stadigvarande omhändertagits för anstaltsvård. Presumtionen att barnet är hemmavarande hos dem (den), hos vilka barnet mantalsskrivits, brytes givetvis om i taxeringsärendet utredning förebringas, enligt vilken barnet är bosatt annorstädes.

I detta sammanhang bör även beaktas frågan vem som äger uppbära barnbidrag för barnet. Om rätten att uppbära barnbidrag för barnet icke tillkommer modern (fadern) utan annan person i egenskap av barnafostrare eller tillkommer kommunalt organ, bör som presumtionsregel gälla, att barnet icke anses hemmavarande hos föräldrarna eller någon av dem.

Regeringsrätten har i referatmål, RÅ 1965:49 I och II prövat frågan om barn varit hemmavarande eller inte.

I fallet I uppgav vårdbiträdet L. att hon hade hemmavarande barn under 16 år och att han 1962 ej sammanlevde med barnets fader. Hon var anställd vid ett vårdhem, där hon hyrde ett rum medan barnet omhändertogs av L:s mor som bodde två mil från vårdhemmet. L. bodde på arbetsplatsen under vardagarna, men vistades under sin fritid hos barnet i L:s moders bostad, där ett rum stått till hennes förfogande. L. bekostade barnets kläder, mat och andra förnödenheter. Barnbidraget hade utbetalats till L. Hon erhöll av RR förvärvsavdrag och ortsavdrag som gift. L. ansågs ha haft sitt egentliga bo och hemvist hos sin moder d v s barnets mormoder, där det vistats. Barnet skulle därför anses som hemmavarande hos L. — En ledamot var skiljaktig och anförde. Av handlingarna framgår att barnet stadigvarande visats och mantalsskrivits hos en släktning, medan modern varit bosatt på annan ort, där hon också mantalsskrivits. Med hänsyn härtill kan den omständigheten att hon besökt barnet på sätt hon uppgivit icke medföra att barnet skall anses hemmavarande hos modern.

Fallet II. E. var frånskild och hade en minderårig son. E. genomgick under de tre första månaderna 1961 hemvårdarinneskola. Under den tiden bodde barnet hos moderns förutvarande svägerska i Göteborg, som uppbar allmänt barnbidrag för sonen. Sedan E. genomgått skolan hade hon — som då var bosatt i Göteborg — så ofta hon haft tillfälle själv haft hand om sonen. Han hade sålunda varit hos henne under lördagar och söndagar och ofta flera gånger i veckan. Då han varit ledig från skolan hade han brukat övernatta hos henne. RR yttrade:

Av handlingarna i målet framgår att barnet stadigvarande vistats i Göteborg hos en förutvarande svägerska till E. som bott på annan plats i staden. Med hänsyn härtill kan den omständigheten att barnet besökt modern på sätt hon uppgivit icke medföra att barnet skall anses hemmavarande hos henne. Enär på grund härav E är berättigad till ortsavdrag endast som ensamstående samt därjämte till avdrag med 300 kr som hon utgivit till barnets underhåll, finner RR skäligt etc.

I de av RR den 3 mars 1970 avgjorda målen förekom följande omständigheter.

Yrkesläraren Judith L. var ogift och uppgav i sin självdeklaration 1964 att hon hade en son, född 1962. Hon tjänstgjorde vid en internatskola i Bräkne-Hoby. Sonen vistades under moderns tjänstgöring hos svägerska i Färlöv (utanför Kristian stad). Svägerskan uppbar barnbidrag för sonen. Under varje lördag och söndag

Open access från www.skattenytt.se, 2025-11-01 16:44:21

samt under alla helger och semestrar vistades L. tillsammans med sonen i föräldrarnas hem i Bjärlöv. Avstånd Färlöv—Bjärlöv cirka en halv mil och mellan Bräkne-Hoby och de båda andra orterna cirka 9 mil. L. var mantalsskriven på lanthushållsskolan, där hon hade tjänstebostad. PN och KR ansåg att barnet stadigvarande vistats i Färlöv hos svägerskan till L. Med hänsyn härtill kan den omständigheten att modern besökt barnet på sätt hon uppgivit icke medföra att barnet skall anses hemmavarande hos henne. RR yttrade:

Av utredningen framgår att anledningen till att barnet vistats hos annan person, sedan L:s tjänstledighet i samband med barnets födelse upphört, varit att L. haft skyldighet att bebo tjänstebostad, som icke medgivit att hon haft barnet hos sig. Vidare är upplyst, att L. haft barnet hos sig i ett av henne disponerat fritidshus varje veckohelg och under ferierna, att L. bekostat barnets underhåll samt att L. sedermera hyrt egen bostad och tagit barnet till sig. Dessa omständigheter får anses visa att L. alltsedan barnets födelse haft ledningen av och ansvaret för barnets uppfostran. Med hänsyn härtill bör barnet anses som hemmavarande hos L. Anm. L tillerkändes alltså förvärvsavdrag med 2.000 kr och helt ortsavdrag 4.500 kr. En ledamot var skiljaktig och lämnade besvären utan bifall.

Konduktören Kerstin O. var frånskild och uppgav att hon den 1 nov. 1962 hade hemmavarande barn under 18 år. RR yttrade:

Av handlingarna framgår, att O. och hennes son på grund av bostadsbrist nödgats under kortare tid bo på skilda håll i Stockholm, modern i Farsta och sonen i Rågsved hos en syster och svåger till henne. Modern har under beskattningsåret försörjt sonen och dagligen träffat honom. Enär på grund härav, oavsett att sonen icke mantalsskrivits hos modern för nämnda tid, sonen får anses ha varit hemmavarande hos modern, bestämmer RR, med tillämpning av 48 § 2 mom, tredje stycket kommunalskattelagen och 8 § förordningen om statlig inkomstskatt samt med ändring av KR:s utslag och PN:s beslut, O:s beskattningsbara inkomst till etc.

Av utslagen torde man kunna dra den slutsatsen, att i de fall där vårdnadshavaren har ledningen och ansvaret de facto för barnets uppfostran synes RR anse barnet såsom hemmavarande hos vårdnadshavaren även om barnet vistats på annat håll för skolgång eller dylikt, dock under förutsättning att ett visst regelbundet umgänge under fritid äger rum mellan barnet och vårdnadshavaren.

Beträffande makar som har barn och där barnens föräldrar först flyttar isär på grund av hemskillnadsdom men sedan flyttar ihop, allt under samma beskattningsår meddelade RR den 17 mars 1970 följande utslag.

B. uppgav i sin deklaration 1964 att han och hans hustru under tiden den 15 febr. —den 1 okt. 1963 levt åtskilda på grund av hemskillnad, och att han under denna tid haft vårdnaden om en son i ett tidigare äktenskap, född 1946 samt att hustrun haft vårdnaden om makarnas dotter, född 1953. B. yrkade avdrag för periodiskt understöd med 2.500 kr på grund av domen på hemskillnad, varvid 200 kr för månad avsåg hustrun och 150 kr för månad dottern. Han yrkade icke förvärvsavdrag. TN samtaxerade makarna och vägrade avdrag för periodiskt understöd till hustru och barn. Hos PN yrkade såväl B. som hustrun att de måtte särtaxeras. PN särtaxerade med hänsyn till att makarna under större delen av beskattningsåret levat åtskilda, därvid B. medgavs avdrag för periodiskt understöd till hustrun med 1.500 kr och ortsavdrag med 2.250 kr. Hos KR yrkade B. avdrag dels med 1.000 kr för under-

Open access från www.skattenytt.se, 2025-11-01 16:44:21

stöd till dottern under hemskillnadstiden dels ock ortsavdrag med 4.500 kr, enär sonen var hemmavarande. KR:

Frågan huruvida skattskyldig kan medgivas avdrag för underhåll av sådant hans barn under 16 år, som icke varit hemmavarande, skall jämlikt 65 § KL bedömas efter förhållandena den 1 nov. året näst före taxeringsåret. Vid denna tidpunkt har B., enligt vad handlingarna utmärka, sammanbott med sin familj, och dottern har alltså varit hemmavarande. Vid sådant förhållande kan B. författningsenligt icke erhålla det yrkade avdraget för understöd till dottern, oaktat detsamma utgått under tid före den 1 nov. 1963. B:s hustru har vid sin taxering åtnjutit ortsavdrag med 4.500 kr på grund av att hon den 1 nov. 1963 haft hemmavarande barn under 18 år. Vid tillämpning av bestämmelserna om rätt till ortsavdrag skall jämlikt 65 § KL barn, som bor hos sina föräldrar, anses som hemmavarande endast hos den ena av dem. Med barn avses därvid jämväl styvbarn. B. kan på grund därav icke erhålla ortsavdrag med högre belopp än 2.250 kr. RR lämnade besvären utan bifall.

Det förhållandet att makarna levt åtskilda större delen av beskattningsåret medförde alltså inte att mannen ansågs äga rätt till vare sig underhållsbidrag till ej hemmavarande barn eller till helt ortsavdrag. Trots att makarna skulle särtaxeras sammanbodde de den 1 november under beskattningsåret, vilket är den avgörande tidpunkten för bedömning om hemmavarande barn funnits eller inte. Om makar som sammanbor den 1 november har flera barn kan — oavsett vems barn det är — barnen anses hemmavarande endast hos en av makarna. Se Skattenytt 1969 sid 160 samt RÅ 1969 Fi 763 (SN 1969 sid 610). — De flesta av de här behandlade frågorna kommer att försvinna om riksdagen godkänner propositionen nr 70/1970 med förslag till ändring av inkomstskatten för fysiska personer. — Angående riksdagsbehandlingen se sid 316.

Open access från www.skattenytt.se, 2025-11-01 16:44:21